

M. ERTAN KARDEŞ
Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı

M. ERTAN KARDEŞ 1981 yılında İstanbul'da doğdu. 2000 yılında Saint-Benoît Lisesi'ni bitirdi. Felsefe lisansını 2005 yılında bir yılı Paris I Üniversitesi'nde olmak üzere Galatasaray Üniversitesi'nde tamamladı. Aynı üniversitede, 2007 yılında felsefe yüksek-lisans derecesini Cornelius Castoriadis üzerine yazdığı "Politik Modernliği 'Otonomi' ve 'Tahayyül' Kavramlarıyla Anlamak: Cornelius Castoriadis'in Politik Felsefesi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmasıyla aldı. Doktora tezi süresince, Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi NoSoPhi Kürsüsü'nde Carl Schmitt üzerine araştırmalar yaptı. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi'nde "Carl Schmitt'in Politik Felsefesi üzerine bir İnceleme" adlı tezi ile doktora derecesini aldı. Walter Benjamin, Carl Schmitt ve çağdaş politik felsefe konularında yayımlanmış makaleleri ve kongre tebliğleri bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İletişim Yayınları 2137 • Politika Dizisi 129

ISBN-13: 978-975-05-1739-6

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Ahmet İnel - Kerem Ünüvar

YAYINA HAZIRLAYAN Merve Öztürk

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Siyami Kuzu

DİZİN Birhan Koçak

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

M. ERTAN KARDEŞ

Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı

Politik Felsefe Açısından
Carl Schmitt ve Düşüncesi

(ΚΑΙ ΝΟΜΟΝ ΕΓΝΩ)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
ÖNSÖZ	15
GİRİŞ	
TEORİK BİR SKANDAL OLARAK CARL SCHMITT ALIMLAMASI	23
BİRİNCİ BÖLÜM	
CARL SCHMITT DÜŞÜNCESİNDE TEOLOJİ-POLİTİK MESELESİ	33
A.	33
1. Giriş	33
2. Teoloji-politik bahsinin dönemselleştirilmesi	35
3. İktidar sorunu	39
4. Schmitt'in realist düşüncesinin ana hatları	42
B.	43
1.	43
a. Meydan okuma olarak Politik-olan Kavramı	43
b. Devletsel-olan ve politik-olan ayrımı	44
c. Dost-düşman ayrımı	46
d. Savaş kavramı	47
e. Çoğulculuk ve devlet alanı	49
f. Karar verme praksişi olarak politika	52

g. Universum-Pluriversum	55
h. Politikanın antropolojik temeli	57
i. Dünyanın depolitizasyonu	59
2. Schmitt'in realist politik kavrayışının felsefe tarihi içerisinde konumlandırılması	61
a. Machiavelli ve Schmitt: Politik rasyonalizmin eleştirisi	62
b. Hobbes ve Schmitt: Egemenlik ve mit	67
c. Clausewitz ve Schmitt: Savaş ve politik varoluş	78
d. Marx ve Schmitt: Somut ve maddi yaşamın çatışmacı karakteri	82
e. Sorel ve Schmitt: Rasyonalist ve pozitivist düşünce karşısında politik irrasyonalite	90
3. Realist politika teorisinin bir olay okuması: Partizan Teorisi	94
C. Realist politik hattı bağlamında teoloji-politik sorunu	101
Giriş	101
1. Temel metinlerin çözümlenmesi	103
a. Teoloji-Politik I	103
b. Olağandışı	106
c. Temsil Fikri	126
d. TP II'nin Schmitt düşüncesindeki yeri	132
2. Löwith ve Blumenberg'in Schmitt ile polemikleri	135
Sonuç	142

İKİNCİ BÖLÜM

NOMOS VE BAĞLAMLARI	145
A. Carl Schmitt'in devlet ve hukuk ilişkisini sistematik hale getirmesi: Anayasa Öğretisi	145
Giriş	145
a. Temel tanımlar	147
b. Anayasanın liberal bileşeni	155
i. Liberal bileşen	155
c. Politik bileşen	163
i. Politik bir biçim olarak demokrasi	163
ii. Monarşi	168
iii. Aristokrasi	169
iv. Parlamentarizm ya da belirsizliğin politikası	170
d. Federal yapı politik birlik midir?	172
e. Felsefi bir sorun olarak anayayı / anayasa	173

B. Dünya'nın Nomos'unu anlamak: Kavram ve süreç	175
Giriş	175
1. Hukuk ve düzen	176
a. Düzen (ordnung) ve lokalizasyon (ortung) olarak hukuk.....	177
b. Preglobal devletlerarası hukuk.....	178
c. Hıristiyan çağda devletlerarası hukuk.....	179
d. Nomos'un anlamı.....	181
2. Yeni Dünya ve toprakların bölüşümü	185
a. İlk küresel dostluk hatları.....	185
b. Schmitt'in Vitoria okuması.....	188
c. Keşif ve işgal: Hukuk ve felsefi temellendirme.....	190
3. Jus publicum Europaeum: Savaş ve devlet aygıtı	192
a. Köken.....	192
b. Suçlu ve dışlanan düşman yerine haklı düşmanlık kavrayışı.....	193
c. Kapalı kara ve açık deniz.....	197
4. Mevcut dünyanın Nomos'u ve Avrupa Kamu Hukuku'nun çözülmesi	199
a. İşaret noktaları.....	199
b. Avrupa kamu hukukunun çözülmesi.....	200
c. Mekânsal düzenin yeniden oluşması.....	202
d. Savaşın yeniden tanımlanması.....	203
e. Avrupa mekânının merkeziliğini yitirmesi.....	206
Sonuç olarak: Dünyanın Nomos'u ve politik bağlam dolayımı	207

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİTİK KAVRAM YOKSUNLUĞU OLARAK POLİTİKA ELEŞTİRİSİ FELSEFELERİNİN ELEŞTİRİSİ	209
Giriş: Karşı hattın ele alınması	209
A. Schmitt'in Kantçı geleneğe kavgası	210
1. Hukuk, norm ve otorite figürü.....	210
2. Üç Hukuk düşüncesi.....	214
3. Total Devlet kavramı.....	218
B. Saf hukuk teorisinin eleştirisi	225
1. Saf hukuk teorisi.....	226
2. Kelsen'de demokrasi bahsi.....	232
3. Anayasanın koruyucusu meselesi ve demokratik düzen tartışması.....	238
C. Parlamenterizmin eleştirisi ve yasallık sorunu	248
1. Liberal metafiziğin eleştirisi.....	248
2. Yasallık-meşruluk karşıtlığı.....	255

D. Değerlerin tiranlığı ve kazanan liberal dünya	261
E. Politik kavramlarının idealleştirilmesi olarak romantizm ve onun eleştirisi	266
F. Schmitt'in liberalizm eleştirisinin kaynakları: Cortés, de Maistre ve de Bonald	281
Sonuç	293

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ELEŞTİREL BİR POLİTİKA KAVRAMI İÇİN DÜŞÜNSEL ÖGELER	295
Giriş	295
A. Carl Schmitt'e getirilen açık eleştiriler	298
1. Karl Löwith'in okazyonalizm eleştirisi	298
2. Schmitt'in çoğulculuk ve demokrasi fikri açısından değerlendirilmesi	302
3. Liberal cephe ile realist hattın uyumsuzluğu: Schmitt ve Habermas karşılaşması	304
B. Carl Schmitt'in güncel bağlamlarına yerleştirilmesi	312
1. "Haklı" savaş, terörizm ve dünyanın Nomos'u: Schmitt 11 Eylül'ü nasıl temaşa etmektedir?	312
2. Marxçı Schmittyenler ve Schmitt bağlamında kurucu iktidarın yeniden tanımlanması	318
3. Schmitt ile Schmitt'e karşı: Egemenliğin imkânsızlığı fikri ve politik praksi	324

SONUÇ

REALİST BİR ÖZGÜRLÜK FİKRİNİN ARAŞTIRILMASI	337
--	-----

KAYNAKÇA	343
----------------	-----

DİZİN	363
-------------	-----

TEORİK BİR SKANDAL OLARAK CARL SCHMITT ALIMLAMASI

Schmitt'in dünyada gördüğü ilgi ve alımlaması (*Rezeption*) genellikle teorik bir "skandal"a işaret etmiştir. Skandal kelimesi, Bailly sözlüğüne göre Antik Yunanca "skándalon"dan [σκάνδαλον] gelmektedir: *Skandalon* yolda birini engellemek, ona çelme takmak için kurulan tuzaktır. Tuzak ise kurmak ve düşmek eylemlerine gönderme yapmaktadır. Schmitt metinlerinin okunması ve tartışılması, bu anlamlarıyla bir *skandalon* olarak ortaya çıkmaktadır. Skandal, inancın ya da aklın alışık olduğu düzene atılan bir çelmedir; bilinci bulandırmakta ve onun rahatını bozmaktadır. Schmitt'in yüzlerce farklı alımlaması farklı disiplinlerden, farklı politik konumlardan ve de farklı zaman aralıklarında yaşayan insanların yaşadığı teorik skandalı göstermektedir. Skandal güncel anlamıyla, asla olması gerekene de gönderme yapmaktadır. Schmitt alımlamaları belki de bu yüzden skandal kelimesinin tüm anlamlarını barındırmaktadır. Kabul edilemez olanın gün yüzüne çıkması onun alımlamasındaki genel hissiyattır. Benjamin'in Schmitt'e yazdığı ve doçentlik tezinin oluşumunda onun katkısını belirttiği mektubun, Adorno ve Scholem tarafından Benjamin külliyyatına dahil edilmemesi de bu genel hissiyatı ortaya koymaktadır. Bu haliyle Carl Schmitt 20. yüzyıl düşünce tarihinin güçlü ve istisnai bir figürü olarak anlaşılabilir.

Nasıl ki Schmitt yapıtının alımlanması teorik bir skandal olarak değerlendirilebiliyorsa özgeçmişı de bir o kadar istisnai duruma tanıklık etmektedir. Protestan Almanya'da Katolik bir işçi ailesinin çocuğu olarak (Karl Schmitt adıyla) 1888 yılında Plettenberg'de dünyaya geldi. Doğduğu çağ II. Wilhelm'in tahtta olduğu zamana denk gelmektedir. 1985 yılında öldüğünde ise Sovyetlerin son yıllarına tanıklık etmekteydi. Yaşadığı süre içerisinde etkin olarak 1910 yılından 1978 yılına¹ kadar metin yazdı. Bu uzun süre zarfında 20. yüzyıl zihninin temel dönüşümelerini gözlemledi.

Makale derlemeleri ve mektupları ile birlikte 50'ye yakın kitap yazmış olan Schmitt entelektüel ve akademik camiada her zaman için bir çekim ve ilgi kaynağı olmuştur. Bu ilgiye ilişkin genel resmi görmek açısından Alain de Benoist'nın 2010 yılında² yayımladığı *Carl Schmitt, Birincil ve İkincil Literatürün Uluslararası Kaynakçası* [*Carl Schmitt, Internationale Bibliographie der Primär und Sekundärliteratur*] kitabı oldukça yetkin bir kaynaktır.³ Kitapta Schmitt'e yönelik referanslar yıllara göre bölümlenmiştir. Schmitt üzerine kitap, makale ve akademik çalışma farkları gözetilmiştir. Kitabın her sayfasında bu farklar gözetilerek ortalama 20-25 kadar atfa yer verilmiştir. Buna göre 1920'li yıllar 6 sayfa tutarken, 1930'lu yıllar 24, 1940'lı yıllar 12, 1950'li yıllar 15, 1960'lı yıllar 20, 1970'li yıllar 21, 1980'li yıllar 52, 1990'lı yıllar 78, 2000'li yıllar ise (2009'a kadar) 115 sayfa tutmaktadır.

Schmitt'in gençlik yazılarında gördüğü ilgi oldukça açıktır; yazdıkları, döneminin entelektüelleri tarafından takip edilmiştir. Özellikle 1924 yılında Hugo Ball gibi önemli bir ismin onun *Teoloji-Politik*'i için yazdığı makale Alman düşünürün entelektüel dünyadaki yerini perçinlemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında metinleri (önceden yazmış olduklarıyla birlikte)

- 1 Bu yıldan sonra ürettikleri kısa yazışmalar ve kısa metinler olarak çeşitli derlemelerin içerisinde yer aldı.
- 2 Benoist bu kitabı 2010 yılında yayımlamasına karşın güncel olarak tüm dünyadaki Schmitt yayınlarını toplamayı sürdürmektedir.
- 3 Alain de Benoist, *Carl Schmitt: Internationale Bibliographie der Primär und Sekundärliteratur*, Ares Verlag, Graz, 2010.

tüm dünyada daha fazla ilgi toplamıştır. Özellikle 80'li yıllardan itibaren Schmitt alımlaması büyük bir patlama yaşamıştır.

Sadece 1920'li yıllarda yazdığı kitaplar bile onun düşünce tarihi açısından önemini ortaya koymaktadır. *Politik Romantizm, Teoloji-Politik I, Diktatörlük, Parlamentar Demokrasinin Krizi, Roma Katolikliği* ve başyapıtı *Anayasa Teorisi* bu yılların ürünüdür. Schmitt 1910'lu yıllarda, doktora tezinde⁴ ve ondan hareketle hukukun politik boyutunu ve karar-almanın varoluşsallığı keşfettiği çalışmalar ortaya koymuştu. *Anayasa Teorisi* metni tüm bu süreçleri bünyesinde topladığı ve de aynı zamanda sistematik bir kavramsallaştırma getirdiği yapıtıdır. Bu başyapıtı Schmitt düşüncesinin yapıtaşı olarak nitelemek mümkündür.

Carl Schmitt gerek hukuk fikri konusunda gerekse de politik teori konusunda yaygın hissiyatları paylaşmaya yatkın bir düşünür değildi. Belirli bir seri ikilik ve kavrayıştan kopuş gerçekleştirilmeye yönelmesi, Schmitt'in 1920'li yıllardaki metninin özgün tarafıdır. Hukuk eğitimi onu, birçoklarında olduğu gibi, hukuk alanına karşı tapınmacı hale getirmemişti. Schmitt için hukuk hiçbir zaman salt hukukun konusu değildir. "Hukuk" kesinlikle bünyesinde hukuku aşan bir boyutu barındırmaktadır. Bu boyut da kendisini politik eylemde göstermektedir. Hukuk saptamalara yer veren alan iken temelinde saptanmaz ve öngörülemez olanı barındırmaktadır. Hukuku aşan politik olay hukukun kurulma süreçlerine göndermede bulunmaktadır. Schmitt'in istisna ya da olağandışılık teorisi hukuku aşan ama aynı zamanda onu içeren belirleyici bir momente gönderme yapmaktadır. Yürürlükte olan normun yaslandığı, hukuku aşan politik bir moment olduğu gibi, yürürlükte olanı askıya alabilen politik bir karar-alma da mevcuttur. Olağandışı, bu haliyle yasa-dışı olarak anlaşılabilir de hukukidir. O halde Schmitt, hukuk ve politika arasındaki radikal ayrılık fikrine itiraz ederken, bazı başka yaygın hissiyatları da eleştirmiştir: Yasa ile hukukun özdeş tutulmasını kabul etmemektedir. Karar-

4 Carl Schmitt, *Über Schuld und Schuldarten*, doktora tezi, 24 Haziran 1910, Buchhandlung (Franck & Weigert), Schletter, Breslau, 1910.

alma da hukuki bir ânı içermektedir. Yasal-olmayan, hukukî-olmayan değildir. Hukuk, yasa ve karar-alma süreçlerini barındırmaktadır. İstisna bu haliyle kural karşısında belirleyicidir.

Schmitt'in sonraki yıllardaki alımlamalarında onun olağan-dışılığı ve istisnayı hukuk düşüncesinin merkezine yerleştirmesi büyük rol oynamıştır. Alman düşünürün hukuk ile politika dolayısıyla yasallık ile yasadışılık, yasa ile şiddet arasındaki geçişliliğe işaret etmesi modernliğe dair krizleri anlamak isteyen entelektüeller açısından ilham kaynağı olmuştur. Sadece olağan zamanlarda, durumlar norma bağlı iken geçerli olabilecek düşünce tarzları ve uygulamalar, niçin bilindik ve belirlenmiş hallerin dışındaki durumlara geçilmeye başlandığında anlamlarını yitirmektedir? Schmitt, düzenin mantığını anlamaya yönelik bir kavramsallaştırma geliştirmeye yönelmiştir. Bu haliyle yaygın kanılar ve hissiyatlar değişen düzenin esas mantığını değil, o mantığın sonucunda üretilmiş kısmî tarihsel bir anıyı mutlaklaştırarak anlama hatasına düşmektedirler. Schmitt'in politik ve hukukî düşünceye katkısı safçı ve yalıtılmış teorilerin iflasını ilan etmiş olmasıdır.⁵

Hukuk ve üniversite çevrelerinde olduğu kadar edebiyat çevrelerinde de bulunan Schmitt için 1930'lu yıllar farklı bir konumda bulunmaktadır. 1920'li yıllardaki yapıtlar güçlü teorisyen ve entelektüel imgesi sunarken 1930'lu yıllardakiler teorisyenin daha fazla somut politik konular aldığı ve yazdıklarının Almanya'nın ve Avrupa'nın güncel bağlamları içerisine daha fazla yerleştiği bir görünüm ortaya koymaktadır. 1927-1933 yılları arasında değiştirerek yazdığı *Politik-olan Kavramı* (1932), *Anayasanın Koruyucusu* (1931) ve *Yasallık ve Meşruluk* (1932) yapıtları kavramsal olarak güçlü altyapıya sahip ve sonrasındaki alımlamalarda en fazla alıntılanmış çalışmalardır.

Ancak Schmitt'in, dönemin Almanya'sı içerisinde, Weimar

5 Schmitt'in istisna teorisinin alımlaması hiç şüphesiz onun öngörebileceği sınırları aşmıştır. Schmitt'le birlikte Schmitt'e karşı düşünme, ilk yetkin örneklerinden birini W. Benjamin'in "Tarih Kavramı Üzerine" metninde 8. tezde bulmak mümkündür. Schmitt'in diktatörlük teorisi bağlamında ele aldığı olağandışı hal kavramı, Benjamin'de "ezilenlerin geleneği" açısından yorumlanmıştır.

Cumhuriyeti'ni korumak ve onun yanlışlarını düzeltmek uğruna aldığı politik konumlar kendisi ve ülkesi açısından “felaket” olarak nitelendirilebilecek bir politik bağlanmaya dönüştü: 1933 yılında yükselen Nazi Partisi sürecine destek olarak *Kronjurist* statüsünde bir hukukçu oldu. Schmitt'in Nazi yükselişi öncesinde onlara karşı takındığı tutum, yükseliş sonrası politik meseleleri içeriden düzeltebileceğine dair bir inançla yer değiştirdi. Schmitt açık olarak Weimar'ın yanlışlarını düzeltmek için bir imkân aramaktaydı. Düzeni kurtarmaya yönelik aldığı farklı politik konumlar en sonunda politik felakete doğru giden bir sürecin içinde kendisini bulmasıyla sonuçlandı. Schmitt'in etkin olarak 1933-1934 yıllarındaki bu desteği hiç şüphesiz Nazi yasaları olarak bilinen yasaları kapsamamaktadır. Schmitt'in bu felaketle ilişkisini *Devlet, Hareket, Halk* adlı kitabı ve bu minvaldeki birkaç yazısı göstermektedir.

Sonrasında ise Schmitt bu felaketle ilgili olarak Melville'in *Benito Cereno* anlatısını politik alegori olarak kullanmıştır. Anlatı bir İspanyol gemisindeki kölelerin isyan edip kaptanı esir almasını konu edinmektedir. Gemi aslında dünyayı imleyen bir mikrokozmostur. Ön tarafında “liderinizi [Führer] takip edin” yazmaktadır. Schmitt, bu anlatıya ilişkin Julien Freund'a şunları yazar: “Ben Avrupa Kamu Hukuku'nu [Jus Publicum Europaeum] savunan son kişiyim, onu son kez öğretenim ve onun tıpkı Benito Cereno'nun korsan gemisindeki macerasında tanıklık ettiği gibi yıkılışına tanıklık ediyorum”. 1938 tarihli *Thomas Hobbes'un devlet doktrininde Leviathan, politik bir simgenin anlamı ve başarısızlığı* isimli kitap yine bir yandan modern paradigmanın sorgulamasını içerirken diğer yandan da Nazi dönemine örtük bir eleştiri getirmektedir. Schmitt'in bu tarihte yazdığı mektupları Benito Cereno şeklinde imzalaması bu çerçevede tesadüf değildir.

1940'lı yıllar Schmitt açısından zor geçmiştir. Zira bir yandan üniversiteden ve politikadan uzaklaştırılmış diğer yandan da herhangi bir Nazi yasası yapımında ve uygulanmasında katkısı bulunmadığı halde Amerikan güçleri tarafından simge isim olarak yargılanmıştır. Hapiste kaldığı süre ve hayatındaki radi-

kal değişiklik göz önünde bulundurulduğunda bu yıllar derin bir iç refleksiyonla geçtiği gibi teorik çalışmalarını da uluslararası hukuk ve politik ilişkisine kaydırmıştır. *Kara ve Deniz* bu dönemin ürünüdür. Yine deneyimlerini varoluşsal bir boyutta kaleme aldığı *Ex Captivitate Salus* [Kölelikten Kurtuluş] (ve de çok sonrasında yayımlanan *Glossarium* [Sözlük]) bu yıllarda yazılmıştır.

1950 yılında yayımladığı *Dünyanın Nomos'u*, *Anayasa Teorisinin* yanında diğer başyapıtı olarak kabul edilmektedir. 1956 yılında *Hamlet ya da Hekuba* çalışmasında Schmitt, Benjamin'in *Alman Barok Dramının / Yasoyununun Kökeni* çalışmasında kendisine yaptığı referansa da yanıt verdiği bir estetik politika çalışması kaleme almıştır. 1950'li yıllarda her ne kadar Schmitt üniversitelerden uzaklaştırılmış olsa da üniversitenin Schmitt'ten uzak durmadığını görmek mümkündür. Bu yıllarda Schmitt üzerine çalışmalar İspanyol, Alman ve Amerikan üniversitelerinde yapılmaya başlanmıştır. Schmitt'in Almanca bilen entelektüeller için bir çekim kaynağı olduğu tartışılmazdır. Schmitt'in almış olduğu politik konulara uzak entelektüeller arasında sıklıkla tartışıldığı bilinmektedir (Habermas, Koselleck gibi Frankfurt Okulu'nun genç isimleri de bu topluluğa dahildir). Schmitt'in sonraki yıllardaki skandalımsı alımlamasında hiç şüphesiz en büyük etkilerden biri de onun başta G. D. Schwab olmak üzere ABD'ye göç eden birçok akademisyen tarafından İngilizceye taşınmış olmasıdır. Her ne kadar Schmitt'in başlangıçtaki Amerika alımlaması eleştiri üzerine kurulmuş olsa da Schmitt kendisini ağır bir dille eleştirenlerin kendisinden çokça etkilendiği bir düşünürdü. Schmitt'in bir yandan Alman dünyasındaki itibarı çok önemli isimler tarafından kendisine sunulan armağan,⁶ kitap ve tezler ile tekrar yükselirken diğer yandan da Amerikan üniversitelerinde eleştirel temelde kurulan ciddi bir Schmitt altyapısı gelişmekteydi.

1960'lı yıllara Schmitt açısından damgasını vuran iki çalış-

6 Yay. haz., Hans Barion, Ernst Forsthoff, Weber Werner *Festschrift für Carl Schmitt zum 70. Geburtstag dargebracht von Freunden und Schülern*, Duncker & Humblot, Berlin, 1959.

ması mevcuttur: *Değerlerin Tiranlığı ve Partizan Teorisi*. Birinci kitap burjuva değer algısını ve bu algının tiranik bir zihniyete dönüşmesini ele alırken diğer kitap ise Schmitt'in politik olana dair can alıcı sorularını yeni figürler üzerinden araştırmaya başladığına dair bir bakış açısı sunmaktadır. Çok açık bir şekilde Schmitt'in soldaki insanlarla yeniden karşılaşmasına olanak tanıyan bu kitabı, onun metinlerine yönelik ilgiyi canlı tutmuştur.

Teoloji-Politik İf'yi yazan Schmitt ilerleyen yaşına karşın düşünsel polemikler üretme gücünü hâlâ ortaya koyabilmekteydi. Bu kitap teoloji-politiğin bütünüyle ortaya kalktığı iddiasını kendisine tartışma konusu yaparak yine sağlam bir literatürün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Schmitt, eğer ufak çaplı bir iki yazısı sayılmazsa, 90 yaşında son ciddi metnini kaleme alır: "Dünya hukuk devrimi. Yasallık üzerindeki öncelik olarak politik artı-değer ve hukuki yasallık-üstülük" (1978) ["Carl Schmitt, Die legale Weltrevolution. Politischer Mehrwert als Prämie auf juristische Legalität und Superlegalität"]. Bu metninde Avrupa Kamu Hukuku'nun tamamen çöktüğü bir çağda hukukun yasallığa indirgenmesini ele almaktadır. Politik-olanın baskılanmasının felaketimsi bir dünya imgesine dönüşmesini resmetmektedir.

Schmitt bu yıllardan itibaren gerek Fransa'da Julien Freund üzerinden, gerekse de İtalya'da Tronti, Negri, Hardt çizgisi üzerinden tartışılır hale gelmişti. Almanya ve İspanya'daki varolan ünü de hesaba katıldığında bütün Avrupa'ya yayılan bir alımlama alanından söz etmek mümkün hale gelmiştir. Ancak ABD'ye göç eden ve Amerikalı akademisyenlerin başlattığı tartışmalar Schwab, Bendersky, Ulmen, Piccone (daha da özelinde *Telos Journal*) örneklerinde kristalize olmuştur. 1980'li yılların sonunda her ülkede ciddi sayıda Schmitt uzmanı araştırmacılar yayın ortaya koymuştu. Schmitt'i eleştirmekle onunla birlikte düşünmek birçok yorumcunun eşzamanlı olarak yaptığı bir etkinlik halini aldı.

Jean-François Kervégan'ın 1990 yılında Lyon III Üniversitesi'nde ünlü Hegel uzmanı Bernard Bourgeois danışmanlığında

tamamladığı Hegel ve Schmitt ilişkisini diyalektik ve pozitiflik [positivité] üzerinden ele aldığı doktora tezi⁷ Schmitt'i felsefe tarihi içerisinde tartışılmayacak bir konuma taşımıştır. Fransa'da tüm Schmitt okumalarını Nazi deneyimine indirgeyerek okumaya çalışan bir çevre içinde Kervégan, Schmitt'i siyaset bilimi bölümleri ve hukuk fakültelerinin ötesine taşıyarak felsefe bölümlerine kabul ettirmiştir. Bugüne kadar Fransa'da yapılan sayısız felsefe ve disiplinlerarası tartışmanın sürdürülebilir olmasında Kervégan'ın ciddi bir emeği söz konusudur.

1990'li yıllar özellikle sunulan liberal paradigmanın politik olana dair bir şey açıklayamadığı ve anlatamadığı bir teorik krize de işaret etmektedir. Schmitt'e artan ilgi onun sürekli olarak eleştirdiği müktedir düzenin bilindik kavramlarının sonunun gelmesinden kaynaklanmaktadır. Schmitt kendi düşüncesini hep bu krize gönderme yaparak kurmuştur. 1990'lı yıllarda tüm insan bilimleri disiplinlerindeki ve felsefedeki Schmitt üzerine ikincil literatür patlaması yeni politik gerçekliği ele almak ve de daha genelde modernliği kriziyle birlikte düşünme çabasını gütmektedir. Bu dönemin Schmitt alımlamasının temel perspektifi bu yöndedir.

Ancak zaten tartışılması bile “skandal” olarak hissedilen Schmitt hakkında Chantal Mouffe'un derlemesi en büyük etkiyi yaratmıştır.⁸ Mouffe derlemesinde Žižek, Hirst, Kervégan, Dyzenhaus, Dotti ve Colliot-Thélène gibi önemli isimlerin makalelerine yer vererek bir yandan Schmitt hakkında ciddi bir entelektüel uzlaşma sağlamış diğer yandan da Schmitt'le birlikte Schmitt'e karşı meydan okuma yolunu seçmiştir. 1999 tarihli bu kitapta yazarlar kendi perspektifleriyle Schmitt'le birlikte Schmitt'e karşı düşünce üretmişlerdir. “Bugün niçin Schmitt'i okumalıyız?” sorusuyla açılan çalışma Schmitt'in 20. yüzyıl düşüncesindeki yerini “sakıncalı” olmaktan çıkarıp onu düşünce alanının yadsınamaz bir parçası yapmıştır. Skandal etkisiyle sakıncalı olmaktan çıkma hali birlikte yol almıştır.

7 Bkz. Jean-François Kervégan, *Dialectique et Positivité. Hegel, Carl Schmitt et l'effectivité du politique*, Université Lyon III, Lyon, 1990.

8 Bkz. (ed.), Chantal Mouffe, *The Challenge of Carl Schmitt*, Verso, 1999.

“Niçin Schmitt okunmalıdır” ya da “Schmitt niçin bu kadar çok okunmaktadır” türünden soruların yanıtları hiç şüphesiz Schmitt’in, temel sorgulama zeminleri yaratan kavramsallaştırmalarında yatmaktadır. Schmitt kavramsallaştırmaları liberalizmin, modern dünyanın, uluslararası hukukun, devletin ve daha da önemlisi politikanın nelığının sorgulanmasına dair radikal imkânlar barındırmaktadır. Schmitt’e yönelik tüm karşı çıkışlara rağmen onun tutku ile okunmasında, düşüncesinin 20. yüzyıl zihniyetinin hazır algısına takılmış bir çelme olması yatmaktadır.

20. yüzyılda kullanılan hazır kavramlar, artık pek çok şey anlatmayan suni ikilikler, çatışmanın ortadan kaldırılabilirliğini iddia eden tahakkümcü uzlaşmalar...Tüm süreçleri, politikayı ve politik-olana özgü antagonizma üzerine düşünebilmek için Schmitt okumasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden de üzerine yazılanlar artarak sürmektedir. Muzaffer liberalizmin tehlikelerine en fazla ikaz eden düşünür olarak Schmitt, kendisine karşı kendisiyle birlikte düşünüldüğü kadar okuyucunun bizzat kendisine ve kendisindeki politik dogmalara karşı da Schmitt’le düşünmesine yol açmaktadır.

CARL SCHMITT DÜŞÜNCESİNDE TEOLOJİ-POLİTİK MESELESİ

A.

1. Giriş

Schmitt'te teoloji-politik sorunu *potestas* ve *auctoritas*'ın bir aradalığı olarak anlaşılmaktadır. O halde bu sorun, temelinde birlik arayışı içerisindeki çatışmayı konu edinmektedir. Bu sebepten ötürü bu teoloji-politik, ne teolojinin politikaya önceliği ne de politikanın kutsallaştırılması olarak anlaşılabilir. Hugo Ball, Schmitt'in teoloji-politik, bahsi ile alakasını modernliğin krizine özellikle de otorite krizine bağlamak için bir metafordan faydalanmaktadır. Ball'ın, G. C. Chesterton'dan aldığı metafor şu şekildedir: "Roma yanarken keman çalmak oldukça yersizdir ama Roma yanıyorken hidrolik teorisi çalışmanın tam sırasındır."¹ Ball'a göre Schmitt'in yaptığı hidrolik teorisi çalışmaktır. Buna göre Schmitt'in gözünde sekülerleşme süreci otorite boşluğu doğuran ve bunu nötralize eden bir yangındır. Schmitt'e göre sekülerleşme süreci bir depolitizasyon süreci olarak anlaşılmalıdır. Yangın politikanın alanındadır.

1 (Akt.) Gilbert Keith Chesterton, Hugo Ball, "La théologie politique de Carl Schmitt", *Les Études Philosophiques*, C.N.R.S ve C.N.L işbirliğiyle üç ayda bir yayımlanan dergi, Ocak 2004, "Carl Schmitt", s. 65.

O halde Schmitt'in teoloji-politik meselesini ele alırken ondan bir teologun tavrını beklemek doğru olmayacaktır. Jean-François Kervégan Schmitt'teki teoloji-politik meselesini araştırırken Schmitt'in konumunun bir teologun, bir hukukçunun mu yoksa bir politika düşünürünün mi olduğunu soruşturmaktadır. Bir başka deyişle Kervégan imanlı bir Katolığın yazdıklarını onun öznel Katolikliğinin ötesinde algılamamanın imkânını araştırmaktadır. Şurası çok açıktır, Schmitt'te Katolilik biyografik bir ayrıntı değildir.² Ancak Schmitt kendi tavrını bir hukukçu olarak teologun tavrından açık bir şekilde ayırt etmektedir: “Teologların, düşmanı bütünüyle yok edilmesi gereken bir şey gibi tanımlama eğilimleri vardır. Ama ben hukukçuyum, teolog değil.” O halde Schmitt dinî kabullerine karşın kendi tavrını dindar bir tavır düşüncesine taşımamaktadır. Teoloji Schmitt'te yerini hukuka bırakmıştır. Peki, Schmitt'in kendisini hukukçu olarak tanımlaması, onun düşüncesi dik-kate alındığında ne kadar yeterlidir? Bu niteleme onun bütün gayretini tanımlamakta mıdır?

Kervégan ısrarla Schmitt'in teoloji-politik bahsinde, teolojik referansın ya da dinî referansın “kurucu” olmadığını altını çizmektedir. Zira Schmitt'te teolojik dogma değil bir meseleyle ilişkin kavramlar tartışılmaktadır. Ortadaki kavramsal tartışma boyutu üzerinden Schmitt felsefenin konusu haline gelmiştir. Bu sebepten ötürü Kervégan, ortadaki teolojik bahsin “dini iman”mış gibi okunmasına karşı çıkmaktadır: Teoloji ve din aynı şeyler değildir. Schmitt'in ilgisini tarihsel bir olgu olarak Hıristiyanlık çekmektedir.

Schmitt, *Politik-olan Kavramı* çalışmasındaki “Nötralizasyon çağı ve depolitizasyon” metninde, teknik nötraltenin sonunun geldiğini artık çağın politik yalıtımları kaldıramayacak bir ortama doğru ilerlediğini duyurmuştu.³ Sekülerleşme süre-

2 Jean-François Kervégan, “Carl Schmitt, un théologien du droit?”, *Archives de Philosophie du Droit*, 38 (1993), s. 122.

3 Bkz. Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen, Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien*, Berlin, Duncker & Humblot, 2002, s. 79-95; Carl Schmitt, *La Notion de Politique, Théorie du Partisan*'ın devamı, çev. Marie-Louise Steinhäuser, Flammarion, Paris, 1992, s. 150.

cinin son halkası olarak teknik nötralite politik sorunları çözmekten oldukça uzaktır. Teknik, bu anlamda politikayı bitiremez. Teoloji-politiğin nötralize edilmesi karşısında Schmitt'in ulaştığı sonuç budur.

O halde Schmitt'in teoloji-politik okumasından edinilebilecek ders bu sürecin sorunlarının yeni politik eylem alanları ile aşılabileceğidir. Kesinlikle Schmitt teolojik bir sorundan bahsetmektedir ancak onun bu soruna çözüm olarak gösterdiği alan politikadır. Teoloji-politik meselesinin heryerdeliğine (ubiquité) karşın durumdan çıkış imkânlarını yaratacak eylem türü politik eylemdir. Bu anlamda, Schmitt'in teoloji-politik meselesi etrafındaki modernlik eleştirisi hem bu “yangına” karşı çözümünü kendi içinde barındırmaktadır hem de modernliğin kendi politik imkânlarını araştırmaktadır. Bu anlamda Schmitt'in eleştirisi kendi eleştirisini de içinde barındırmaktadır. O halde yanıtlanması gereken soru Schmitt'in ne kadar dindar olduğu değil; Schmitt'te politikanın ne olduğudur. Schmitt'te politika nasıl anlaşılmalıdır? Bu bağlamda Schmitt'in teoloji-politik meselesinin politik-olan kavrayışı ile birlikte ele alınması önerilmektedir.

2. Teoloji-politik bahsinin dönemselleştirilmesi

Schmitt yapıtlarında bir meseleyi ele almanın en büyük zorluğu, Schmitt'in meselelerini farklı konjonktürlerde farklı biçimlerde kurmuş olmasıdır. Schmitt'in bir metni içerisinde tutarlı olarak değerlendirilebilecek bir kavramsallaştırması, diğer metinlemlerle yan yana geldiğinde ciddi anlam değişikliği içine girebilmektedir. Teoloji-politik ile ilgili olarak Schmitt 1920'li yıllarda *Teoloji-Politik I*, *Temsil Fikri* ve *Roma Katolikliği* metinlerini kaleme almıştır. Ancak daha sonrasında 1930'lu yıllarda E.Lunn'a yazdığı mektupta “katekhon” teorisini gündeme almaktadır. *Teolojik-politik II* ile birlikte ise genel bir modernlik tartışması içine girmiştir. Buradaki en önemli sorun “katekhon” bahsi ile bir tarih felsefesi güden Schmitt'in *TP Finde* bu tarz felsefeye dayanıp dayanmadığıdır. Yine aynı şekilde *Dün-*

yanın *Nomos*'u metninde *nomos* tesisi meselesine yoğunlaşan Schmitt'in 1920'li yıllardaki metinlerinde *nomos* sorununu ne kadar dikkate aldığı kavramsal takip yoluyla mümkün değildir. Bu konuda sadece hipotezlerden ve sezgilerden hareket edilebilmektedir.

Bununla birlikte Schmitt'in birçok metnine dair genel hissiyatı verdiği için "nötralizasyon" problematiği ile yola koyulmak mantıklı görülmektedir. Schmitt teolojinin egemen olduğu 16. yüzyıldan günümüze kadar süregelen aşamaları "nötralizasyon" süreci olarak yorumlamaktadır. Ona göre her çağ bir önceki çağın yapısının içini boşaltarak yani nötralize ederek yola devam etmektedir. Bu süreçte en çok nötralize olan teolojidir, dolayısıyla modernlik teoloji ile birlikte bir tür "tarafsızlık" ideolojisi çerçevesinde politik imkânları da tüketmeye yönelmiştir.

Schmitt'e göre her çağın merkez alanları vardır.⁴ Bu merkez alanları Schmitt'ten hareketle şu şekilde göstermek mümkündür:

<i>Yüzyıllar</i>	<i>Merkez alanlar</i>
16. yüzyıl	Teoloji
17. yüzyıl	Metafizik
18. yüzyıl	İnsancıl-ahlâkîlik
19. yüzyıl	Ekonomi
20. yüzyıl	Teknik

Schmitt bu hâkim sektörleri o yüzyıllardaki başka sektörlerin yokluğu olarak algılamamaktadır: Teolojinin hâkim olduğu çağda ekonominin ve tekniğin önemi az değildir; sadece çağın düşünme ve eylem yapısını ortaya koyan ve şekillendiren teolojidir. Schmitt'in altını çizdiği bir başka husus ise bu hâkim sektörlerin "öncü elitleri" olduğudur. Teolojinin hâkim olduğu çağda öncü elit, ruhban sınıfıdır. Ya da 19. yüzyılın ruhbanı ekonomistlerdir. Schmitt'in gözünde örneğin Marx, en âlâsından 19. yüzyıl ruhbanıdır. Buna göre teknik çağın eliti de mühendisler olacaktır.

4 Bkz. Carl Schmitt, *La Notion de Politique*, s. 133.